

НАЙБІЛЬШ ПОШИРЕНІ ЛІКАРСЬКІ РОСЛИНИ ПОЛТАВСЬКОЇ ОБЛАСТІ

Добриніна Д.О.

Полтавський національний педагогічний університет імені В. Г. Короленка

Науковий керівник – Дяченко-Богун М. М., доктор педагогічних наук, професор, професор кафедри ботаніки, екології та методики навчання біології Полтавського національного педагогічного університету імені В. Г. Короленка

Традиційна медицина підтримує використання природних засобів лікування, адже збільшення чисельності населення, побічні ефекти від алопатичних препаратів та збільшення стійкості збудників інфекційних захворювань до синтетичних препаратів, призвели до використання рослинних препаратів як лікарських засобів широкого спектру дії. Основною відмінністю їх від синтетичних лікувальних засобів є зменшений токсичний вплив на організм, тому лікарські рослини доречно застосовувати у періоди відновлення та для профілактики хвороб. Довгий час саме вони були головним засобом лікування багатьох захворювань, навіть зараз близько 30% населення використовує препарати лише рослинного походження. Понад 20% усіх лікарських засобів, які відпускаються за рецептом у розвинених країнах та країнах Східної Європи складаються з немодифікованих, або дещо змінених продуктів вищих рослин. Вони охоплюють такі категорії, як антиконтрацептивні засоби, стероїди (преднізолон) та міорелаксанти для наркозу та черевної хірургії і протиракові препарати [1].

Перші згадки про лікування травами були знайдені у шумерських письменах які датовані 3000 р. до н.е. Лікування рослинами широко використовувалося у Древньому Єгипті де за 4000 р. до н.е. були відомі лікувальні властивості льону, подорожника, м'яти та маку. На території України лікуванням травами спочатку займалися скіфи, від яких через покоління антів знання перейняли волхви. Після поширення християнства знання про лікарські трави перейняли священнослужителі та травники. Після поширення письма, відомості про лікарські рослини укладали у книги, однією з перших фундаментальних праць став «Изборник Великого князя Святослава Ярославовича» (1073), в якому були описані найпоширеніші лікарські рослини Русі та способи їх застосування. Також лікування травами шкірних хвороб було описано в книзі «Мази», укладачем якої була внучка Володимира Мономаха Євпраксія.

Зараз нараховується близько 18000 вищих рослин бруньки, пагони, листки, коріння, квіти або плоди яких застосовуються у лікарських цілях, або є сировиною для виготовлення лікарських препаратів. Лікувальні властивості рослин зумовлені наявністю у них активних діючих речовин, які можуть впливати як на організм вцілому, так і на певні органи та системи. Кількість активних речовин не стала і змінюється в залежності від фази розвитку

рослини, складу ґрунту, від обробки та зберігання рослини. Тому потрібно чітко знати у якій фазі розвитку заготовляти рослини та які методи для цього потрібно використовувати. Серед активних речовин найбільші лікувальні властивості мають алкалоїди, полісахариди, ефірні масла, фітонциди, вітаміни, смоли [2].

Алкалоїди – органічна речовина яка у своєму складі містить азот. В великих кількостях мають негативний вплив на організм, на смак гіркі. Вміст в рослинах не перевищує 2-3% від сухої маси. Найвища концентрація спостерігається в період цвітіння. Отримують алкалоїди із представників родин *Papaveraceae*, *Ranunculaceae*.

Ефірні масла – леткі сполуки, нерозчинні у воді. В залежно від хімічного складу по різному впливають на організм і виявляють антимікробні властивості та спазмолітичні властивості.

Фітонциди рослини виробляють для самозахисту від хвороботворних бактерій та найпростіших. В медицині застосовуються для лікування травної та дихальної систем, а також деяких шкірних хвороб. Вітаміни – біологічно активні речовини, які забезпечують утворення ферментів та обмін речовин. Велику роль відіграють у лікуванні нервової системи та органів кровотворення [3].

Територія Полтавської області розташована у межах Придніпровської низовин. Оптимальне зволоження, переважання чорноземів та опідзолених ґрунтів, а також рівнинний рельєф зумовили великий розвиток сільського господарства, тому в рослинному покриві переважають культурні рослини та сидерати. Лікарські рослини можна знайти на крутосхилах, балках та лісосмугах. Серед флористичного різноманіття у межах Полтавської області виявлені найбільш поширені лікарські рослини:

Altheae officinalis L. – народна назва проскурняк. У хімічному складі містить пектинові речовини, крохмаль, сахарозу. Має хорошу знеболюючу, протизапальну дію. Застосовують при запаленнях слизової оболонки дихальних шляхів, астмі, запаленнях сечо-статевої системи. Використовують настої із коріння, квітів та листків.

Vinka minor L. – народна назва барвінок, могильник. Містить алкалоїди, вітамін С, каротин, флавоноїди. В народній медицині застосовується для зупинки кровотеч та заживлення ран. Позитивно впливає на роботу серця, підвищує еластичність кровоносних судин. Застосовують листки та пагін.

Helichrusum arenarium L. – народна назва безсмерник, золотуха. На території Полтавської області зустрічається рідко, в основному на заплавах луках. В хімічному складі містить ефірні масла, дубильні речовини, смоли, вітаміни В і К. Володіє жовчогінною дією, використовують при захворюваннях печінки та сечового міхура. Для настоїв збирають лише квіти у червні-липні.

Crataegus ucrainica – народна назва боярка. В своєму складі має органічні кислоти, ацетилхолін та дубильні речовини. Клінічні дослідження показали його ефективність при серцевих захворюваннях, клімаксі та базедовій хворобі. Застосовують плоди, які збирають у вересні та квітки у травні-червні.

Polygonum aviculare L. або спориш звичайний. Найпоширеніший з представників лікарських рослин на території Полтавської області. Містить у своєму складі глікозитди, дубильні речовини, кремнієву кислоту. Володіє протизапальною дією. Застосовують при маткових кровотечах та у післяпологовий період, при хворобах кишківника, печінки та нирок. Використовують стебло та листки.

Melilotus officinalis L. – містить такі активні речовини як: кумарин, ефірні масла, глікозиди, органічні кислоти, мелілотин. Отруйна рослина, тільки для зовнішнього застосування. Для настоянок та мазей в червні-вересні збирають верхівки пагонів з листками та квітками. Їх використовують для ванн та компресів при гнійних наривах та фурункулах.

Hypericum perforatum L. або звіробій. Містить дубильні речовини, холін, каротин, вітаміни С і РР. Має жовчогінну та сечогінну дію, зупиняє кровотечі, протизапальний та антисептичний засіб. Застосовують при захворюваннях шлунково-кишкового тракту, безсонні, головних болях. Для настоянок у червні-липні збирають пагони з квітками та листками.

Вивчення хімічного складу рослин та їх впливом на організм і досі займається велика кількість дослідних установ, адже активні речовини природного, рослинного походження, при правильному застосуванні не викликають побічних ефектів від симптоматичного лікування захворювань. Тому офіційна медицина все частіше підтримує використання препаратів, виготовлених з сировини рослинного походження.

Список використаних джерел:

1. Akerele O. 1991. Medicinal plants: policies and priorities. In: Akerele O., Heywood V.&Synge H. (Eds). Conservation of Medicinal Plants. Cambridge, UK; Cambridge University Press. – P. 3–11.
2. Муравьёва Д. А., Самылина И. А., Яковлев Т. П. «Фармакогнозия». – М.: Медицина, 2002.
3. Универсальная энциклопедия лекарственных растений / Сост. И. Путырский, В. Прохоров. Минск-М. Книжный Дом; Махаон 2000. 656 с., илл